

Utjecaj odrastanja u siromaštvu na kasnije životne prilike

Župan, Anamarija

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:199:067025>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-27**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Anamarija Župan

UTJECAJ ODRASTANJA U SIROMAŠTVU NA
KASNIJE ŽIVOTNE PRILIKE

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Anamarija Župan

**UTJECAJ ODRASTANJA U SIROMAŠTVU NA
KASNIJE ŽIVOTNE PRILIKE**

ZAVRŠNI RAD

Mentorica: Izv.prof.dr.sc. Olja Družić Ljubotina

Zagreb, 2022.

Sadržaj

1. UVOD.....	1
2. SIROMAŠTVO.....	2
2.1. Teorije siromaštva.....	2
2.2. Mjerenje siromaštva i pokazatelji siromaštva	3
3. ODRASTANJE U SIROMAŠTVU.....	5
3.1. Strategije nošenja sa dječjim siromaštvom.....	7
3.2. Kvaliteta života djece koja žive u siromaštvu.....	8
4. OBRAZOVANJE OSOBA KOJE ŽIVE U UVJETIMA SIROMAŠTVA.....	10
4.1. Istraživanje o obrazovnim ishodima i radnim karijerama mladih odraslih u siromaštvu.....	12
5. POSLJEDICE ODRASTANJA U SIROMAŠTVU	13
5.1. Posljedice odrastanja u siromaštvu na obrazovanje i zapošljivost.....	14
5.2. Posljedice odrastanja u siromaštvu na zdravlje.....	15
6. SIROMAŠTVO I SOCIJALNI RAD.....	17
7. ZAKLJUČAK.....	18
8. LITERATURA.....	20

Utjecaj odrastanja u siromaštvu na kasnije životne prilike

Sažetak:

Ovaj rad pregled je znanstvenih radova koji istražuju i proučavaju siromaštvo i njegove utjecaje. Cilj rada je spoznati kako siromaštvo u dječjoj dobi utječe na životne prilike u odrasloj dobi. Problem siromaštva prepoznat je kao višeznačan fenomen koji utječe na različite aspekte života. Jedan od aspekata siromaštva je i dječje siromaštvo koje je aktualan problem. Dječje siromaštvo utječe na daljnje životne prilike u odrasloj dobi na što se ovaj rad posebno osvrće. Utjecaj dječjeg siromaštva na životne prilike u odrasloj dobi prikazan je kroz posljedice na zdravlje, posljedice na obrazovanje i mogućnosti zapošljavanja te kroz rizik od siromaštva u odrasloj dobi. Pregledom literature spoznato je da odrastanje u siromaštvu negativno utječe na psihofizičko zdravlje te da djeca odrasla u siromaštvu imaju lošije obrazovne rezultate od ostalih vršnjaka. Lošiji obrazovni rezultati često znače smanjenu mogućnost zapošljavanja ili rad na slabije plaćenim poslovima što može biti rizik za život u siromaštvu u odrasloj dobi.

Ključne riječi: *siromaštvo, dječje siromaštvo, životne prilike, obrazovanje, zdravlje, posljedice*

The impact of growing up in poverty on later life chances

Abstract:

This paper is an overview of scientific articles and research that are studying poverty and its effects. The purpose of this paper is to find how poverty in childhood affects later life chances. Poverty is recognized as an ambiguous phenomenon which has an impact on different aspects of life. Childhood poverty has long-term effects on life chances and this problem is the focal point of this paper. Effects of childhood poverty on the life of a grown-up person are shown through consequences on health, education, employability and lastly through risk of continuing poverty in adulthood. Results of reviewing the literature showed that childhood poverty has negative effects on psychophysical health and that children who grew up in poverty have lower education than their peers. Lower education is often connected with working in low-wage jobs or the risk of becoming unemployable which can later lead to poverty in adulthood.

Keywords: *poverty, childhood poverty, life chances, education, health, consequences*

Izjava o izvornosti

Ja, _____Anamarija Župan_____ (ime i prezime studenta/ice) pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica završnog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio/-la drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Anamarija Župan

Datum: 13.9.2022.

UVOD

Siromaštvo je multidimenzionalan fenomen koji gotovo oduvijek pogađa sva društva koja se na različite načine bore s ovim problemom. Multidimenzionalan je zato što siromaštvo obilježava trajna uskraćenost resursa, uskraćenost mogućnosti izbora, uskraćenost moći i sigurnosti potrebne za ostvarivanje socijalnih, građanskih i ekonomskih prava (Bejaković, 2005.). Ono se ne može odrediti jednom definicijom te ga različiti stručnjaci različito definiraju. Bejaković (2005.) navodi da se siromaštvo očituje na različite načine poput nedostatka dohotka za osiguravanje egzistencije, glad i nehranjenost, nedostupnost ili otežan pristup obrazovanju. Siromaštvo se najčešće poistovjećuje s materijalnom deprivacijom. Materijalna deprivacija je bitno obilježje siromaštva no nije jedino. Siromaštvo utječe i na druge aspekte života poput zdravlja, međuljudskih odnosa, zapošljivosti itd. (Šućur, 2001.). Uzroke i posljedice siromaštva proučavaju stručnjaci raznih struka. Među njima su ekonomisti, politolozi, psiholozi, antropolozi, socijalni pedagozi, socijalni radnici i drugi (Družić Ljubotina i Kletečki Radović, 2011.). Svaka struka proučava siromaštvo iz vlastite perspektive te tako pridonosi razumijevanju i borbi protiv siromaštva. Socijalni rad kao struka koja je iznikla pomažući depriviranim ljudima i zagovarajući njihova prava, u moderno vrijeme manji dio svojeg djelovanja posvećuje borbi protiv siromaštva (Družić Ljubotina i Kletečki Radović, 2011.). Siromaštvo najčešće poimamo kao materijalnu deprivaciju što ono i je, ali ne isključivo (Šućur, 2006.). Ono utječe na socijalni, materijalni, kulturni aspekt života, a posredno i na zdravlje (Družić Ljubotina i Kletečki Radović, 2011.). Siromaštvo pogađa jednu petinu svjetskog stanovništva (Landes, 2003.; Alcock, 2006. ;prema Družić Ljubotina i Kletečki Radović, 2011.) U Hrvatskoj u riziku od siromaštva živi 20,9% stanovništva (Državni zavod za statistiku, 2021). Posebni aspekt siromaštva je dječje siromaštvo. U Europskoj uniji (EU) u riziku od siromaštva živi 26,9% djece. U Hrvatskoj taj broj iznosi 17,1% za 2021. godinu prema Državnom zavodu za statistiku (Državni zavod za statistiku, 2021). Siromaštvo djece se vrlo često sagledava i s aspekta prava djece te se pritom poziva na Konvenciju o pravima djeteta (Stubbs i sur., 2019.). Poznato je da odrastanje u siromaštvu ostavlja posljedice u budućnosti i utječe na razvoj djeteta pri čemu je za njihovu dobrobit ključna uloga društva koje bi se trebalo pobrinuti da što manji broj djece odrasta u siromaštvu te da se smanje

posljedice odrastanja u siromaštvu. Borba protiv dječjeg siromaštva ključna je u prekidanju međugeneracijskog prijenosa siromaštva te osiguravanje da sva djeca imaju jednake prilike u društvu (Stubbs i sur., 2019.).

SIROMAŠTVO

Teorije siromaštva

Siromaštvom kao fenomen proučavaju mnoge znanstvene teorije, ono se proučava na mikro, mezo i makro razini. Teorije koje se najčešće spominju u modernoj znanosti su teorija deprivacijskog kruga, teorija kulture siromaštva, teorija situacijske prisile. Teorija deprivacijskog kruga još nazivana teorija „začaranog kruga“ siromaštva govori da se siromaštvo prenosi s generacije na generaciju odnosno da se uvjetno rečeno siromaštvo nasljeđuje (Šućur, 2001.). Bradshaw (2007.) u svome radu objašnjava teoriju deprivacije na primjeru ruralnog područja. Opisuje kako nedostatak radnih mjesta dovodi do iseljavanja, zatim iseljavanje dovodi do propadanja malih poduzeća i trgovina jer nema tko kupovati te tako i oni zaposleni postaju nezaposleni. Loše ekonomsko stanje zajednice dovodi do propadanja i obrazovnog i zdravstvenog sustava zbog teškoća s financiranjem. Nezaposlenost i slaba zdravstvena zaštita rezultiraju narušavanjem zdravlja što smanjuje mogućnost zaposlenja i dovodi do dugotrajne nezaposlenosti. Dugotrajna nezaposlenost i manjak materijalnih sredstava onemogućavaju obiteljima da priušte djeci kvalitetno obrazovanje te kvalitetnu zdravstvenu zaštitu. Mladi završavaju loše školske programe, imaju slabe mogućnosti napredovanja, loše konkuriraju na tržištu rada, a često im je i narušeno zdravlje. U takvim uvjetima oni postaju druga generacija koja živi u siromaštvu. Također navodi da život u uvjetima neimaštine utječe i na mentalno zdravlje. Ljudi češće obolijevanju od depresije, imaju nisko samopouzdanje te nedostatak volje što utječe na njihove psihofizičke mogućnosti. Bradshaw (2007.) navodi da do takozvanog začaranog kruga dolazi zato što više faktora (ekonomska situacija, nezaposlenost, zdravlje, politike, loše obrazovanje...) koji utječu na siromaštvo nadopunjavaju jedan drugoga te otežavaju borbu za izlazak iz siromaštva. Navodi, kada bi se samo jedan od faktora izuzeo, da bi vjerojatno lakše bilo prekinuti takozvani začarani krug. Druga teorija koja proučava siromaštvo je teorija kulture siromaštva. Šućur (2001.)

navodi da se teorija kulture siromaštva počiva na činjenici da siromašni imaju slične navike, da dijele slične vrijednosti te da u društvu oni formiraju zasebnu supkulturu. Bradshaw (2007.) opisuje teoriju kulture siromaštva na način da se siromaštvo prenosi generacijama unutar zajednice putem raznih vjerovanja, vještina i vrijednosti koje društvo nameće. Ova teorija povezuje se sa siromašnim manjinskim zajednicama unutar društva koje stvaraju vlastita pravila i vrijednosti. Njihovi članovi često nisu niti svjesni da postoji mogućnost napretka te boljeg života u budućnost zato što ih se od malena odgaja u duhu supkulture siromaštva gdje usvajaju vrijednosti zajednice te za drugačiji način života često niti ne znaju. Bradshaw (2007.) ukazuje na problem da društvo svojim mjerama i politikama za borbu protiv siromaštva zapravo potiče supkulturu siromaštva. Problem se odnosi na mjere novčanih davanja siromašnoj zajednici koja se u potpunosti oslanja na takva primanja te razvijanju vještina kako dobiti još sredstava iz sustava umjesto da se pokušaju zaposliti te ne ovisiti o državnim davanjima.

Teorija situacijske prisile opisuje da siromaštvo nastaje kao rezultat postojećih okolnosti koje siromašnima ne dopuštaju ostvarivanje vrijednosti i normi uobičajenih u društvu (Šućur, 2001.). Politički i socijalni sustav pružaju ograničene mogućnosti i prilike za osobe koje žive u siromaštvu i smanjuju im mogućnost da ostvare bolju kvalitetu života. Moderna ekonomija funkcionira na način da ljudi koji zarađuju minimalne plaće unatoč prihodima nemaju dovoljno sredstava za život, a sustav im ne omogućava napredovanje unatoč njihovim kompetencijama. Ljudi koji žive u siromaštvu češće su obrazovani za niže plaćene poslove jer je takvo obrazovanje jeftinije i njima pristupačnije. Tržište rada je nepoticažno i ograničeno za ljude koji rade slabije plaćene poslove što utječe na njihovu mogućnost izlaska iz siromaštva (Bradshaw, 2007.).

Mjerenje siromaštva i pokazatelji siromaštva

Siromaštvo se najčešće mjeri na temelju dohotka te mogućnosti potrošnje (Bejaković, 2005.). Stručnjaci razlikuju apsolutno i relativno siromaštvo. Apsolutno siromaštvo označava najekstremnije uvjete života poput konstantne gladi i nedostatka barem djelomično prihvatljivih uvjeta za život. Relativno siromaštvo označuje siromaštvo koje se promatra u odnosu na postojeći standard u nekom društvu (Šućur, 2001.). U današnje vrijeme siromaštvo se najčešće promatra kao relativno siromaštvo jer ono

uključuje veći broj ljudi koji su deprivirani u odnosu na promatranje kroz sferu apsolutnog siromaštva. Kao jedna od mjera za izračun siromaštva uzima se linija siromaštva. Linija siromaštva je utvrđena realna razina dohotka koji je potreban za minimalan životni standard (Šućur, 2001.). Ona se vezuje kao pokazatelj uz apsolutno siromaštvo (Bejaković, 2005.). Uz liniju siromaštva bitan pokazatelj siromaštva je stopa rizika od siromaštva. Stopa rizika od siromaštva je pokazatelj koliki postotak osoba ima prihode ispod praga rizika od siromaštva. Stopa prikazuje broj osoba koje su u riziku od siromaštva (DZS, 2020.) Prag siromaštva određuje se kao 60% medijana nacionalnog dohotka (Šućur i sur., 2015.). Stopa rizika od siromaštva pokazatelj je relativnog siromaštva (Bejaković, 2005.), a u Hrvatskoj je u 2021. stopa rizika od siromaštva iznosila 19,2%. Prema podacima DZS 20,9% stanovništva u Hrvatskoj je u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti, a prema podacima Eurostata za 2020., 21,9% stanovništva EU je u riziku od siromaštva (Eurostat, 2021.) Pokazatelji siromaštva su stopa rizika od siromaštva te pokazatelji materijalne deprivacije. Stopa rizika od siromaštva kao pokazatelj izračunava se u odnosu na različite varijable. Tako se stopa rizika od siromaštva prati prema spolu i dobi, najčešćem statusu aktivnosti, te tipu kućanstva (sa ili bez djece). Pokazatelji materijalne deprivacije su materijalni uvjeti koji utječu na kvalitetu života. Na razini EU prihvaćeno je 9 indikatora objektivne materijalne deprivacije, a oni su : 1. moći platiti režije, stanarinu, kredit; 2. održati dom toplim; 3. platiti neočekivane izdatke; 4. redovito jesti meso i proteine; 5. otići na godišnji odmor; 6. imati televizor; 7. imati perilicu rublja; 8. imati automobil; 9. imati telefon (European Commission, 2009. prema Šućur, 2012.). Osim materijalne deprivacije pokazatelj siromaštva je i subjektivna mjera siromaštva koja se iskazuje putem toga koliko lako ili teško ljudi spajaju kraj s krajem. Prema DZS (2020.) sposobnost spajanja kraja s krajem je sposobnost da kućanstvo uredno uspije podmiriti uobičajene i iznenadne životne troškove. DZS dijeli sposobnost spajanja kraja s krajem na šest razina prema kojima se kućanstvo izjašnjava, a one su: vrlo teško, teško, s malim teškoćama, uglavnom lako, lako i vrlo lako. Za 2020. istraživanje DZS je pokazalo da 11,1% kućanstva vrlo teško spaja kraj s krajem, 22,2% kućanstva teško spaja kraj s krajem, 45,2% kućanstva spajaju kraj s krajem s malim teškoćama,

16,8% kućanstava uglavnom lako spaja kraj s krajem, 3,7% kućanstava lako spaja kraj s krajem te 1,0% kućanstava vrlo lako spajaju kraj s krajem.

ODRASTANJE U SIROMAŠTVU

Siromaštvo je problem koji ne zaobilazi niti jednu razvojnu dob pa tako niti dječju. Dječje siromaštvo češće pogađa djecu koja odrastaju u jednoroditeljskim obiteljima, u obiteljima s više djece te u obiteljima gdje su roditelji nezaposleni ili je samo jedan roditelj zaposlen. Prema podacima DZS, 37,5% jednoroditeljskih obitelji s djecom živi u riziku od siromaštva, 22,8% obitelji s troje ili više djece su u riziku od siromaštva, a 66,6% obitelji s djecom s vrlo niskim intenzitetom rada (nezaposlenost) žive u riziku od siromaštva (DZS, 2022). Ajduković i sur. (2017.) navode kako je stopa rizika dječjeg siromaštva povezana sa stupnjem obrazovanjem roditelja. Također zdravstveno stanje roditelja može utjecati na rizik od siromaštva (Šućur i sur., 2015.). Dječje siromaštvo posebno se istražuje posljednjih dvadesetak godina te se pokušava smanjiti ne samo na nacionalnoj nego i na svjetskoj razini. Kletečki Radović i sur. (2017.) navode kako i kratkotrajna materijalna deprivacija može imati dugotrajne učinke na dobrobit djeteta. Rješavanje problema dječjeg siromaštva kasnije pridonosi i smanjenju problema siromaštva odraslih osoba budući da su mnoge studije pokazale izrazitu povezanost odrastanja u siromaštvu s lošijim životnim prilikama u odrasloj dobi. Odrastanje u siromaštvu ima utjecaj na razvoj djeteta, na djetetovu afirmaciju u društvu te na sliku o sebi. Djeca koja odrastaju u siromaštvu često su lošijeg zdravstvenog stanja od drugih vršnjaka (Rubil i sur., 2018.). Miljenović i sur. (2016.) navode kako je 15,9% mladih koji su odrastali u siromaštvu imalo neku vrstu zdravstvenih poteškoća, te su češće imali intelektualnih poteškoća, ali su češće iskazivali i probleme u ponašanju. Ajduković i sur. (2017) navode kako odrastanje djece u siromaštvu može negativno utjecati na njihovo mentalno zdravlje u vidu povećane anksioznosti i depresije te pojavi eksternaliziranih problema (problemi u ponašanju, agresivnost). Vandenhoele (2014.). navodi da istraživanje OECD-a pokazuje da je više djece u dobi do 18 godina u riziku od siromaštva nego odraslih ljudi. Također navodi kako su djeca u dva puta većem riziku od siromaštva nego ljudi stariji od 65 godina koji su inače u većem riziku od siromaštva od ostatka populacije. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku (DZS) iz 2021. godine u Republici

Hrvatskoj osobe starije od 65 godina su u većem riziku od siromaštva nego djeca. Državni zavod za statistiku navodi kako je 17,1% djece u dobi do 17 godina u riziku od siromaštva dok ta brojka za starije od 65 godina iznosi 32,4%. Vandenhoele (2014.) te Rubil i sur. (2018.) navode u svojim radovima kako se sve ozbiljnije shvaća borba protiv dječjeg siromaštva te da države sve češće implementiraju programe borbe protiv dječjeg siromaštva. Rubil i sur. (2018.) kao primjer navode preporuku Europske unije (EU) *“Investing in Children: Breaking the Cycle of Disadvantage”* (European Commission, 2013. prema Rubil i sur. 2018.) kojom EU želi smanjiti dječje siromaštvo i isključenost te izjednačiti mogućnosti svoj djeci za kvalitetan razvoj i napredovanje u životu, a ne samo pružiti materijalnu podršku. Rubil i sur. (2018.) navode kako se dječje siromaštvo može smatrati kršenjem osnovnih ljudskih prava te kao kršenje Konvencije o pravima djeteta. Vandenhoele (2014.) također spominje u svome radu dječje siromaštvo kao kršenje ljudskih prava. Konvencije i povelje spominju najbolji interes djeteta, sigurnost odrastanja, ali ne spominju siromaštvo kao takvo. No *Povelja Europske unije o temeljnim pravima* navodi siromaštvo kao kršenje dječjih prava. Vandenhoele (2014.) navodi da roditelji djetetu trebaju pružiti sve što je u njihovoj mogućnosti, a ako roditelji nisu u mogućnosti pružiti djetetu sve što mu treba da bi trebali imati potporu države nadovezujući se na 26. članak (pravo djeteta na socijalnu sigurnost) i 27. članak (pravo djeteta na životni standard primjeren njihovim tjelesnim i psihičkim potrebama) Konvencije o pravima djeteta (Konvencija o pravima djeteta, 1989.). Navodi kako siromaštvo uistinu narušava dostojanstvo osobe i da ono nije u najboljem interesu djeteta te da stavlja djecu u neravnopravan položaj naspram druge djece, no pravno ga je teško okarakterizirati kao kršenje dječjih prava. Unatoč tome, države su i dalje dužne pružati podršku djeci čiji roditelji to ne mogu te razvijati programe borbe protiv siromaštva zato što i dalje Konvencija o pravim djeteta zagovara najbolji djetetov interes i ostala prava koja su u siromaštvu teže ostvariva (Vandenhoele, 2014.). Rubil i sur. (2018.) navode kako su najčešći oblici kojima država skrbi o ljudima koji žive o siromaštvu, pa tako i djeci, različita materijalna davanja. Takav pristup borbi protiv siromaštva kod nekih ima negativnu konotaciju u društvu jer se smatra da je to skupo, a neučinkovito. Oni u svome radu navode da pristaše takvog mišljenja tvrde se tako stvara ovisnost o sustavu te da se potiče iskorištavanje sustava umjesto borbe za izlazak iz siromaštva. Ovakav pristup možemo povezati sa

teorijom supkulture siromaštva koja govori da se osobe koje žive u siromaštvu oslanjaju na materijalna davanja, a zbog neprihvatanja društva ne pokušavaju se uključiti u društvo. Rubil i sur. (2018.) ne slažu se s takvim stajalištem, oni zastupaju mišljenje da je dječje siromaštvo strukturalni problem koji se može riješiti preraspodjelom dobara te mjerama na razini države koje će olakšati pristup socijalnim i obrazovnim uslugama. Vandenhoe (2014.) u svome radu navodi kako bi se fokus u pristupu dječjem siromaštvu trebao odmaknuti s financijske potpore prema uključivanju djece koja žive u siromaštvu u društvo, osiguravanju pristupa obrazovanju te osiguravanju zdravstvene zaštite.

Strategije nošenja s dječjim siromaštvom

Rubil i sur. (2018.) proveli su istraživanje o tome kako se obitelji s djecom nose sa siromaštvom. Istraživali su službene strategije na razini države, ali i one unutar obitelji. Njihovo istraživanje je pokazalo da država pruža materijalna davanja za osobe koje žive u siromaštvu u vidu zajamčene minimalne naknade (ZMN) i drugih socijalnih davanja (primjerice, dječji doplatak). Također su pokazali da ta materijalna davanja nisu dostatna za život obitelji s djetetom te da se roditelji i djeca imaju razvijene i druge strategije preživljavanja. Osobne strategije nošenja roditelja djece koji žive u siromaštvu uključuju posuđivanje novaca, povremeno obavljanje sitnih poslova najčešće u zoni sive ekonomije te prodaju imovine kao kratkotrajno rješenje. Njihovo istraživanje je pokazalo da je sustav u Hrvatskoj nepotican za zapošljavanje osoba koje primaju ZMN. Te osobe često su niskokvalificirani radnici jer su takvi poslovi tek nešto više plaćeni od davanja koja pruža država što nije poticajno pa se okreću drugim načinima nošenja sa siromaštvom. Ajduković i sur. (2017.) kritički se osvrću na sustav socijalne skrbi navodeći da je nefleksibilan te da su i zaposlenici sustava socijalne skrbi svjesni da sustav nije efikasan u borbi i sprječavanju siromaštva djece te ističu da kako je civilni sektor ključan partner u kreiranju strategija za borbu protiv siromaštva djece. Ono što je važno naglasiti kad je riječ o siromaštvu djece jest da su se rane intervencije kao dio strategije borbe protiv siromaštva pokazale uspješnima (Ferguson i sur., 2007., prema Bilić, 2016.). Cilj ranih intervencija je osigurati podršku i razvoj vještina, poticanje intelektualnog i socio-emocionalnog razvoja koji kasnije pospješuju uspješnost u obrazovanju. Djeca niskog socioekonomskog statusa koja su sudjelovala u ranim

intervencijama u školskoj dobi su postizala bolje rezultate nego njihovi vršnjaci istog socioekonomskog statusa. Ferguson i sur., (2007., prema Bilić, 2016.) u svome radu navode različite pristupe ranim intervencijama poput aktivnog učenja na temelju modela, pristup individualnog kvalitetnog obrazovanja djece predškolske dobi iz obitelji niskog socioekonomskog statusa te program „*Chicago Child Parent Center*“. Program je osmišljen na način da se djecu u dobi od pet godina do 10 godina uključuje u aktivnosti za razvoj govora, zaštitu zdravlja, uključivanje u aktivnostima u zajednici. Posebnost programa je da ne postoji točan kurikulum nego se tretman prilagođava svakom djetetu te je bitan angažman roditelja koji su uključeni u svaki korak. Šućur i sur. (2015.) proveli su istraživanje o siromaštvu predškolske djece u kojem su se osvrnuli i na strategije odnosno politike nošenja s dječjim siromaštvom. U Hrvatskoj je do 2020. godine bila aktualna „Nacionalna strategija za prava djece u Republici Hrvatskoj 2014.-2020“. Ta strategija se u jednom dijelu odnosila na djecu koja žive u siromaštvu. U strategiji su definirana tri cilja s mjerama za ublažavanje dječjeg siromaštva. Ciljevi su bili „izgradnja održivog pristupa za smanjivanje dječjeg siromaštva, zatim potreba prevencije diskriminacije i stigmatizacije siromašne djece prilikom pristupa uslugama i pravima, kao i potreba unapređenja njihova položaja unutar različitih sustava socijalne politike te fokusiranje na osiguravanje modela osnaživanja obitelji za suočavanje s rizicima i posljedicama siromaštva“ (Šućur i sur., 2015.:171.). Mjere koje su određene su „potreba donošenja Nacionalnog plana borbe protiv dječjeg siromaštva, razvoj posebnih programa podrške za uključivanje roditelja siromašne djece na tržište rada, osiguranje dostatnog i održivog sustava socijalnih transfera i usluga u skladu s potrebama djeteta“ (Šućur i sur., 2015:171.). Europska komisija (EK) izdala je preporuke strategije za zemlje članice za 2021. godinu. Preporuke EK za djecu koja žive u siromaštvu ili u riziku od siromaštva su osiguravanje besplatnog pristupa predškolskom odgoju, obrazovanju i školskim aktivnostima, zdravstvenoj zaštiti te barem jednom zdravom besplatnom obroku u školi (Europska komisija, 2021).

Kvaliteta života djece koja žive u uvjetima siromaštva

Dobrobit djece koja žive u siromaštvu mjeri se pomoću nekoliko indikatora. Najčešće se koriste ekonomski status obitelji, stanovanje i lokalna zajednica, zdravlje djeteta, socijalni odnosi, obrazovanje i rizična ponašanja (Kletečki Radović i sur., 2017.).

Šućur i sur. (2015.) navode u svome radu da članak 27. Konvencije o pravima djeteta govori da su države dužne svakom djetetu priznati „pravo na životni standard primjeren njegovu tjelesnom, duševnom, duhovnom, moralnom i društvenom razvoju” te „osigurati materijalnu pomoć i programe podrške, osobito glede prehrane, odijevanja i smještaja” (Šućur i sur., 2015.:13). Kletečki Radović i sur., (2017.) proveli su istraživanje o kvaliteti života djece koja žive u siromaštvu iz perspektive djece. Rezultati njihova istraživanja pokazuju da djeca navode određene aspekte života za koje smatraju da su nezadovoljavajući. Tako mladi koji su bili ispitanici u istraživanju navode nepovoljne uvjete za obrazovanje jer im roditelji ne mogu podmiriti sve troškove obrazovanja. Skloniji su odabiru trogodišnjih zanimanja kako bi što prije mogli pomoći roditeljima, a strukovna zanimanja često imaju plaćenu praksu. Zatim navode rizik od socijalne isključenosti u vidu nemogućnosti sudjelovanja u izvanškolskim i izvanastavnim aktivnostima koje im roditelji ne mogu priuštiti. Također mladi uviđaju socijalne nejednakosti, govore da se siromašni druže sa siromašnima, a bogati s bogatima što smanjuje mogućnost širenja socijalne mreže. Zbog nepovoljne materijalne situacije mladi se uključuju, kako bi pomogli obitelji, u rad čim steknu uvjete. Istraživanje je pokazalo da određeni dio mladih koji žive u siromaštvu ne može zadovoljiti osnovne životne potrebe odnosno da ponekad gladuju dok hrana koju si mogu priuštiti često nema veliku nutritivnu vrijednost. Neki navode kako nemaju niti vodu niti kanalizaciju u kući. Također navode kako su im prioritet hrana, voda te plaćanje troškova stanovanja, a ostale potrebe podmire ako imaju sredstava. Navode da im je narušeno i zdravlje zato što si ne mogu priuštiti određene lijekove ili liječenje. Obitelji koje žive u siromaštvu, a imaju bolesnog člana obitelji u većem su riziku od još dubljeg siromaštva. Istraživanje koje su proveli Rubil i sur. (2018.) potvrđuje rezultate ranije opisanog istraživanja te su, kako je i ranije spomenuto, i oni razgovarali s roditeljima djece koja žive u siromaštvu. Roditelji i u ovom istraživanju navode kako primanja raspoređuju na način da prvo podmire osnovne životne troškove, a kasnije sve drugo. Uz osnovne životne troškove prioritet stavljaju na obrazovanje i na zdravlje. Navode kako su manje nužne potrebe izvanškolske aktivnosti i aktivnosti slobodnog vremena te za njih rjeđe izdvajaju sredstva. Egba i Ngwakwe (2015.) također navode povezanost siromaštva sa zdravstvenim problemima i razvojnim teškoćama. Djeca koja žive u dugotrajnom

siromaštvu u većem su riziku od razvijanja razvojnih teškoća poput teškoća s učenjem, čitanjem i pisanjem. Život u siromaštvu, zbog često neadekvatnih uvjeta života, pogoduje razvoju akutnih, ali i kroničnih bolesti. Zdravstveni problemi u djetinjstvu, pothranjenost, ograničenja u pristupu obrazovanju utječu na djecu za vrijeme odrastanja, ali i u njihovoj odrasloj dobi (Egba i Ngwakwe, 2015.).

OBRAZOVANJE OSOBA KOJE ŽIVE U UVJETIMA SIROMAŠTVA

Obrazovanje se smatra kao put do boljeg života i izlaska iz siromaštva (Bilić, 2016.). Rubil i sur. (2018.) navode kako roditelji djece koja žive u siromaštvu obrazovanje smatraju nečim što se cijeni i što može osigurati veći socioekonomski status te biti izlaz iz siromaštva. Šućur i sur. (2015.) navode kako je već i predškolsko obrazovanje bitan element u daljnjem napretku djeteta i nastavku obrazovanja. Već ranije je spomenuto da je rizik od siromaštva obitelji povezan s obrazovnim statusom roditelja. Podaci pokazuju da su djeca koja žive u siromaštvu češće djeca roditelja niske razine obrazovanja ili čak bez obrazovanja. Djeca u takvim obiteljima žive u manje poticajnom okruženju i češće imaju teškoće vezane uz kognitivne vještine. Učenje osnovnih znanja i vještina u djetinjstvu temelj je daljnjem obrazovanju. Djeca koja nisu na vrijeme usvojila osnovna znanja i vještine kasnije to teško nadoknađuju što rezultira slabim školskim uspjehom. Slab školski uspjeh otežava daljnje obrazovanje na višim razinama. Također slab školski uspjeh često dovodi do ispadanja djece iz obrazovnog sustava što ih dovodi u još teži položaj (Šućur i sur., 2015.). Djeca koja žive u siromaštvu češće odabiru strukovna zanimanja zato što prije mogu izaći na tržište rada. Među strukovnim zanimanjima biraju ona koja imaju plaćenu praksu kako bi što prije mogli pomoći obitelji ili platiti troškove vlastitog obrazovanja. Također češće biraju trogodišnja zanimanja jer tada ranije mogu početi raditi. Roditelji te djece iako sami često neobrazovani ili niskog stupnja obrazovanja potiču djecu završe obrazovanje više razine. U obiteljima koja imaju više djece javlja se problem da roditelji više ulažu u ono dijete koje ima najbolji školski uspjeh što negativno utječe na ostalu djecu (Kletečki Radović i sur., 2017.). Važnost predškolskog obrazovanja, ali obrazovanja općenito spominju Rubil i sur., (2018.). Njihovo istraživanje je pokazalo da roditelji djece koja žive u siromaštvu smatraju važnim predškolski odgoj, ali da si ga dio njih ne može priuštiti ili ne postoji ustanova u njihovoj blizini. Roditelji koji su obrazovani svjesniji su važnosti

predškolskog odgoja jer djeca tamo usvajaju vještine koje su im potrebne kasnije u životu. Većina roditelja navodi da od svoje djece očekuju da barem završe srednjoškolsko obrazovanje, a neki unatoč vlastitom niskom obrazovanju teže da im djeca završe visoko obrazovanje. Također roditelji iako niskog socioekonomskog statusa optimistični su i smatraju da će njihova djeca moći završiti barem srednjoškolsko obrazovanje. Roditelji koji su obrazovani iako žive u siromaštvu optimističniji su od drugih roditelja. Kao jedan od prioriteta u raspodjeli prihoda roditelji navode obrazovanje djece, odnosno kupnju školskog pribora i knjiga (Rubil i sur., 2018.). U istraživanju o siromaštvu iz perspektive djece, ona navode kako su njihovi roditelji ili roditelji druge djece koju poznaju dizali kredite ili uzimali pozajmice kako bi kupili školski pribor i knjige te poslali djecu u školu (Kletečki Radović i sur., 2017.; Družić Ljubotina i sur., 2017.). Djeca koja su sudjelovala u istraživanju također vjeruju da će upisati srednjoškolsko obrazovanje te ga uspješno završiti i zaposliti se, a neka djeca teže tome da završe visoko obrazovanje. Bilić (2016.) u svome radu prikazuje nešto drugačije podatke. Navodi kako roditelji niskog socioekonomskog statusa i niskog obrazovanja ne potiču svoju djecu na obrazovanje i ne očekuju od njih da završe srednjoškolsko obrazovanje. Realno stanje u društvu je da većina djece koja odrastaju u siromaštvu završi osnovnu školu, dio njih srednju, a tek mali broj visoko obrazovanje. Osnovnoškolsko obrazovanje je obavezno i dostupnije od srednjoškolskog obrazovanja. Srednjoškolsko obrazovanje djeci lošijeg socioekonomskog statusa postaje nedostupnije zbog troškova koji su vezani uz obrazovanje. Srednje škole se rijetko nalaze u mjestu stanovanja, ako se radi o ruralnoj sredini, pa je potrebno platiti prijevoz, a ponekad i stanovanje. Također, udžbenici za srednju školu se tek od nedavno podmiruju iz sredstava državnog proračuna za djecu iz obitelji korisnika zajamčene minimalne naknade (Vlada RH, 2020.). No, još uvijek ostaje značaj broj djece koja su riziku od siromaštva i čijim je roditeljima problem podmiriti troškove udžbenika i ostalih dodatnih obrazovnih materijala. Ujedno, djeca koja odrastaju u siromaštvu, kako je ranije spomenuto, češće imaju kognitivne teškoće koje mogu dovesti do lošeg školskog uspjeha. Do lošeg školskog uspjeha dovode i uvjeti u kojima dijete stanuje i uči (Bilić, 2016.). Loš školski uspjeh izravno utječe na mogućnost odabira zanimanja i željene škole i kasnije životne prilike. Djeca koja odrastaju u lošijim uvjetima s roditeljima niskog obrazovanja ili bez obrazovanja

sklona su odustajanju od daljnjeg obrazovanja, a u Hrvatskoj je čak polovica učenika ispalih iz sustava obrazovanja odrasla u obiteljima niskog socioekonomskog statusa (Bilić, 2016.). Lošem školskom uspjehu pridonosi i manjak motivacije te negativno poimanje slike o sebi čemu su djeca koja žive u siromaštvu sklonija (Bilić, 2016.).

Istraživanje o obrazovnim ishodima i radnim karijerama mladih odraslih u siromaštvu

Miljenović i sur. (2016.). proveli su istraživanje čija je svrha bila utvrditi koliko je život u siromaštvu odredio njihove obrazovne uspjehe i položaj na tržištu rada. Istraživanje je provedeno na uzorku od 1197 mladih odraslih u siromaštvu u dobi od 18 do 29 godina. Rezultati istraživanja pokazuju da djeca koja odrastaju u siromaštvu žive u lošiji stambenim uvjetima, češće dijele prostorije u kojima uče s više članova obitelji nego djeca koja ne odrastaju u siromaštvu. Mladi koji su sudjelovali u istraživanju procijenili su da nemaju adekvatne uvjete za učenje u vlastitom domu. Istraživanje je pokazalo da su skrbnici djece odrasle u siromaštvu većinom nisko obrazovane osobe njih 53,6%, srednjoškolsko obrazovanje imalo je 24,3%, a visoko obrazovanje samo 1,2%, a 37% skrbnika mladih koji su sudjelovali u istraživanju imalo je neki oblik zdravstvenih teškoća. Ovakvi rezultati podudaraju se sa ranije spomenutim istraživanjima i radovima. Rezultati su pokazali da u Hrvatskoj djeca koja odrastaju u siromaštvu postižu lošiji školski uspjeh i lošije vladanje u osnovnoj školi od vršnjaka koji ne odrastaju u siromaštvu. Također se pokazalo da 94,8% djece koja odrastaju u siromaštvu, a završe osnovnu školu upišu srednju školu. Mladi koji upisuju srednju školu u većini njih 90,1% upisuje strukovne škole, od čega njih 46,2% upisuje trogodišnje škole. Samo 12,9% mladih odraslih u siromaštvu upisuje gimnazijske programe u usporedbi sa 47,8% mladih koji ne odrastaju u siromaštvu. Za razliku od osnovne škole mladi odrasli u siromaštvu postizali su jednako vladanje kao i njihovi vršnjaci koji ne odrastaju u siromaštvu. Rezultati ovog istraživanja slični su rezultatima ranije spomenutih istraživanja (Kletečki Radović i sur., 2017.; Rubil, i sur., 2018.) Mladi koji su odrasli u siromaštvu češće su ponavljali razred od vršnjaka koji nisu odrasli u siromaštvu te su imali niži školi uspjeh nego njihovi vršnjaci. Ujedno, 90,4% mladih odraslih u siromaštvu završili su upisanu srednju školu naspram 98,8% vršnjaka koji nisu odrasli u siromaštvu što potvrđuje navod Bilić (2016.) da većina mladih ispalih iz srednjoškolskog sustava su mladi odrasli u siromaštvu. Rezultati istraživanja za visoko obrazovanje pokazuju da mali udio mladih odraslih u siromaštvu

upisuje visoko obrazovanje. Miljenović i sur. (2016.) su na temelju uzorka mladih odraslih u siromaštvu i kontrolne skupine došli do rezultata da je 33,1% mladih odraslih u siromaštvu upisalo studij naspram 81,1% mladih koji nisu odrasli u siromaštvu. Također 74,5% mladih odraslih u siromaštvu upisalo je fakultet koji želi naspram 87,6% mladih koji nisu odrasli u siromaštvu. Mladi koji jesu i koji nisu odrasli u siromaštvu podjednako upisuju sveučilišne i veleučilišne programe. U visokom obrazovanju nisu uočene razlike u uspješnosti na studiju između mladih odraslih u siromaštvu i onih koji nisu odrasli u siromaštvu. Rezultati istraživanja, očekivano, potvrđuju, po pitanju obrazovanja, da se mladi odrasli u siromaštvu nalaze u nešto lošijoj situaciji od vršnjaka koji nisu odrasli u siromaštvu.

POSljedICE OdrASTANJA U SIROMAŠTVU

Kako je u radu već prije spomenuto, odrastanje u siromaštvu može imati negativne posljedice na život u odrasloj dobi. Posljedice se mogu odraziti na gotovo sve aspekte života. Loše obrazovanje može se odraziti na teže pronalaženje zaposlenja ili zaposlenje na slabije plaćenim poslovima (Bilić, 2016.). Odrastanje u siromaštvu može ostaviti dugoročne posljedice na zdravlje (Tampubolon, 2015.). Primijećeno je da najviše dugotrajnih posljedica imaju djeca koja se rađaju u siromaštvu te i u njemu odrastaju. Djeca koja povremeno žive u siromaštvu, odnosno čije obitelji ulaze i izlaze iz siromaštva imaju manje posljedica u odrasloj dobi te imaju bolje životne šanse (Ratcliffe i McKernan, 2010.). Duncan i sur. (2017., prema Bask i sur., 2020.) opisuju tri teorijska modela u okviru kojih se razmatraju posljedice odrastanja u siromaštvu na odraslu dob. Prvi model je model obiteljskog i okolinskog stresa koji opisuje da materijalna deprivacija uzrokuje stres roditeljima zbog kojeg oni mogu razviti neadekvatan stil odgoja. Obitelji koje imaju niski socioekonomski status često žive u lošijim četvrtima u kojima su i škole manje kvalitetne što negativno utječe na razvoj djeteta. Ovaj model govori kako stres koji doživljava obitelj niskog socioekonomskog statusa ima biološke, neurološke i socijalne posljedice koje utječu na razvoj djeteta. Drugi model potječe iz ekonomske teorije te opisuje kako je razvoj djeteta rezultat ulaganja njegovih roditelja u njegov razvoj. Za pravilan razvoj roditelji trebaju djetetu omogućiti pohađanje predškolskog odgoja, pohađanje dobre škole, odabrati sigurnu četvrt za život te posvetiti mu vrijeme. Obitelji koje imaju niske prihode ne mogu si

priuštitu sve od navedenog i često provode manje kvalitetnog vremena s djecom. Prema ovom modelu roditelji koji imaju dovoljno materijalnih sredstava mogu pospješiti razvoj djeteta ulaganjem u njega (Duncan i sur., 2017., prema Bask i sur., 2020.). Treći model temelji se na teoriji o kulturi siromaštva. Djeca koja odrastaju u siromaštvu uče obrasce ponašanja od svojih roditelja i od okoline, koji razvijaju vlastitu kulturu. Prema ovoj teoriji djeca su sklonija lošem i neprihvatljivom ponašanju jer su tako naučila. Djeca koja su od rođenja izložena vrijednostima i ponašanjima kulture siromaštva vjerojatno će se i u odrasloj dobi ponašati prema naučenim obrascima (Duncan i sur., 2017., prema Bask i sur., 2020.).

Posljedice odrastanja u siromaštvu na obrazovanje i zapošljivost

Jedna od najekstremnijih posljedica otežanog obrazovanja djece koja odrastaju u siromaštvu odnosno obiteljima niskog socioekonomskog statusa je ispadanje iz sustava obrazovanja. Do takvog ishoda dolazi zbog nemogućnosti plaćanja obrazovanja, uslijed ograničenih materijalnih sredstava. Osim ograničenih materijalnih sredstava roditelji često nemaju slobodnog vremena koje bi proveli s djecom i uložili u njihov razvoj i obrazovanje jer često rade na nisko plaćenim poslovima s dužim radnim vremenom ili rade po nekoliko poslova (Bask i sur., 2020.). Ranije spomenuta istraživanja (Družić Ljubotina i sur., 2017.; Rubil i sur., 2018.) pokazuju da neki roditelji koji odgajaju djecu u siromaštvu potiču djecu na obrazovanje, no i oni su usmjereni na strukovne škole zbog toga što će djeca ranije stupiti u svijet rada te tako rasteretiti kućni budžet, ali ima i onih koji se nadaju da će djeca završiti viši stupanj obrazovanja. Djeca koja napuste obrazovanje u odrasloj dobi teško nalaze trajno zaposlenje te rade slabije plaćene poslove (Babić, 2016.). Bellani i Bia (2018.) navode kako su djeca koja su odrasla u siromaštvu i uspjela završiti srednjoškolsko obrazovanje i dalje u većem riziku od siromaštva nego njihovi vršnjaci koji su završili istu razinu obrazovanja, ali nisu odrasli u siromaštvu. Tek djeca koja su završila visoko obrazovanje, a odrasla su u siromaštvu imaju jednak rizik od siromaštva kao i njihovi vršnjaci koji nisu odrasli u siromaštvu. Navode kako mladi odrasli u siromaštvu i kada se zaposle imaju niža primanja od prosjeka. Miljenović i sur. (2016.) u svome istraživanju osvrnuli su se u kojim djelatnostima se zapošljavaju mladi koji su odrasli u siromaštvu i na to imaju li mogućnost zaposliti se. Mladi koji su odrasli u siromaštvu prema istraživanju imaju podjednak broj godina

radnog staža kao i njihovi vršnjaci koji nisu odrasli u siromaštvu. Postotak mladih odraslih u siromaštvu koji su rekli da su barem jednom u životu bili zaposleni podjednak je postotku mladih koji nisu odrasli u siromaštvu. Mladi odrasli u siromaštvu najčešće se zapošljavaju na poslovima uslužnih djelatnosti, njih 47,3%. U usporedbi s mladima koji nisu odrasli u siromaštvu (4,1%), mladi odrasli u siromaštvu (12,2%) puno češće se zapošljavaju u poslovima primarnog sektora (poljoprivreda, šumarstvo, ribarstvo). Sektor u kojem se mladi odrasli u siromaštvu najmanje zapošljavaju u usporedbi s mladima koji nisu odrasli u siromaštvu je kvartarni sektor (uprava, obrazovanje, znanost). Mladi koji su odrasli u siromaštvu često navode kako rade poslove za koje nije potrebno obrazovanje ili je potrebno osnovnoškolsko ili srednjoškolsko obrazovanje. Oni procjenjuju da rade manje složene poslove. Rezultati istraživanja pokazuju da mladi odrasli u siromaštvu češće rade slabije plaćene poslove u usporedbi s mladima koji nisu odrasli u siromaštvu. U platnom razredu većem od 5000 kn radi 11,9% mladih odraslih u siromaštvu naspram 23,5% mladih koji nisu odrasli u siromaštvu. Mladi odrasli u siromaštvu češće su zaposleni na ugovor na određeno radno vrijeme ili bez ugovora nego mladi iz kontrolne skupine, što ukazuje da se zapošljavaju na poslovima koji im ne pružaju dugoročnu sigurnost te koji pružaju manju zaštitu radničkih prava. Mladi koji su odrasli u siromaštvu, a trenutno su nezaposleni češće traže posao i pokušavaju se zaposliti od mladih iz kontrolne skupine. Oni se češće oslanjaju na sustav i partnere kao izvor prihoda za vrijeme nezaposlenosti, dok se mladi iz kontrolne skupine oslanjaju na roditelje. Istraživanje koje su proveli Ratcliffe i McKernan (2010.). pokazuje kako mladi koji su većinu djetinjstva odrasli u siromaštvu češće su nezaposleni od mladih koji su u siromaštvu proveli manji broj godina.

Posljedice odrastanja u siromaštvu na zdravlje

Kao što je već ranije navedeno, poznato je da niski socioekonomski status negativno utječe na zdravlje. Istraživanja su pokazala da niski socioekonomski status u djetinjstvu negativno utječe na fizičko i psihičko zdravlje u odrasloj dobi. Pokazalo se da što duže vrijeme dijete živi u siromaštvu to ima veće posljedice u odrasloj dobi. Poteškoće sa zdravljem u odrasloj dobi utječu i na mogućnost zapošljavanja i rada što zatim utječe i na ostvarivanje prava na mirovinu kasnije u životu. Siromaštvo u djetinjstvu povezano je s većom stopom mortaliteta u odrasloj dobi, sa obolijevanjem

od kardiovaskularnih bolesti, obolijevanjem od malignih oboljenja pluća i želuca (Drakopoulos i sur., 2010.). Kardiovaskularne bolesti od kojih obolijevaju su visoki krvni tlak, kolesterol, povišeni trigliceridi. Laaksonen i sur., (2007, prema Drakopoulos i sur., 2010.) navode kako je odrastanje u siromaštvu povezano s narušenim mentalnim zdravljem u odrasloj dobi. Drakopoulos i sur., (2010.) u svome radu navode istraživanje koje su proveli Lynch i sur. (1997.) u kojem navode da ponašanja i psihološke odrednice odraslih ljudi, koje negativno utječu na zdravlje su povezani s odrastanjem u siromaštvu. Nikulina i sur. (2011.) navode kako su djeca koja odrastaju u siromaštvu sklonija razvijanju posttraumatskog stresnog poremećaja te obolijevanju od depresije. Drakopoulos i sur. (2010.) se pozivaju na radove drugih znanstvenika (npr. Marikainen i sur., 2003.; Power i sur., 2007.) koji također navode povezanost odrastanja u siromaštvu s obolijevanjem od depresije u odrasloj dobi. Nikulina i sur. (2011.) ispitivali su utjecaj odrastanja u siromašnoj četvrti i siromašnoj obitelji na mentalno zdravlje u odrasloj dobi. Utjecaj okoline u kojoj osoba odrasta povezali su sa teorijom deprivacijskog kruga, koja govori da život u nepovoljnoj sredini nepovoljno utječe na razvoj i zdravlje. Rezultati su pokazali da odrastanje u siromaštvu i siromašnoj četvrti povećavaju rizik od obolijevanja od posttraumatskog stresnog poremećaja u odrasloj dobi. Ljudi odrasli u siromašnoj obitelji u odrasloj dobi u većem su riziku od ostatka populacije od obolijevanja od ¹velikog depresivnog poremećaja. Na obolijevanje od velikog depresivnog poremećaja odrastanje u siromašnoj četvrti nije pokazalo značajnu povezanost (Nikulina i sur., 2011.). U konačnici, kad je riječ o posljedicama odrastanja u siromaštvu neka su istraživanja na temu međugeneracijskog siromaštva i odrastanja u siromaštvu pokazala da su osobe koje su odrasle u siromaštvu u puno većem riziku od siromaštva u ranoj i srednjoj odrasloj dobi nego ljudi koji nisu odrasli u siromaštvu (Wagmiller i Adelman, 2009.). Pokazalo se da što duže osoba odrasta u siromaštvu to je veći rizik od siromaštva u odrasloj dobi. Ljudi koji su odrastali u siromaštvu u rasponu od 1% do 50% godina svog odrastanja, njih 13% živi u siromaštvu u dobi od 20 do 25 godina, a 7% u dobi od 30 do 35 godina. Ljudi koji su u siromaštvu proveli 51% do 100% godina odrastanja, njih 35% do 46% je siromašno u ranoj i srednjoj odrasloj dobi. Stopa rizika

¹ Veliki depresivni poremećaj svrstava se u psihosomatske poremećaje. Simptomi se iskazuju kroz emocionalne, kognitivne i somatske poremećaje. Česti simptomi su tjeskoba, smanjena životna energija, gubitak zadovoljstva i interesa za svakodnevnim aktivnostima (Lepuš i sur., 2017.)

od siromaštva u odrasloj dobi povećava se za ljude koji su pripadnici neke manjinske skupine u društvu koje i inače imaju lošiji položaj u društvu (Wagmiller i Adelman, 2009.).

SIROMAŠTVO I SOCIJALNI RAD

Socijalni rad je profesija čiji se rad temelji na podršci i pomoći depriviranim i socijalno isključenim skupinama društva, što je bilo primarno u početku nastajanja ove profesije. U moderno vrijeme siromaštvo nije tema koja je u fokusu socijalnog rada (Družić Ljubotina i Kletečki Radović, 2011.). „Poslanje profesije socijalnog rada je pomaganje i osnaživanje ljudi koji žive u siromaštvu“ (Družić Ljubotina i Kletečki Radović, 2011.:6). Uzroke odmicanja socijalnog rada od teme siromaštva možemo potražiti u nastavnim kurikulumima obrazovnih ustanova u kojima je rijetko obavezan kolegij. Zbog toga studenti propuštaju dublje proučiti etiologiju i fenomenologiju siromaštva (Družić Ljubotina i Kletečki Radović, 2011.). Socijalnom radu prigovara se da je suzio svoje područje djelovanja na potrebe socijalne države, a manje se osvrće na socijalnu pravdu (Boone i sur., 2018.). Većina država Europe potvrđuje da je siromaštvo multidimenzionalni i strukturalni problem koji zahvaća milijune ljudi te im otežava svakodnevicu. Prema tome se siromaštvo smatra kršenjem ljudskih prava i socijalnom nepravdom (Boone i sur., 2018.). Boone i sur. (2018.a) navode kako su ljudi koji žive u siromaštvu, osim što se nose sa socijalnom nepravdom, često isključeni iz društva te se njihov glas ne čuje. Ljudi koji osmišljavaju programe i strategije za borbu protiv siromaštva, koje između ostalih provode i socijalni radnici, ne uključuju osobe koje žive u siromaštvu u njihovu izradu. U tom kontekstu Lister (2004., prema Boone i sur., 2018.a) ističe da su osobe koje žive u siromaštvu stručnjaci u tome području jer se svaki dan bore protiv njega. Uključivanje osoba koje žive u siromaštvu pridonosi boljem razumijevanju problema siromaštva i daje dublji uvid u problematiku siromaštva. Socijalni radnici su osobe koje bi trebale omogućiti osobama koje žive u siromaštvu da se čuje njihov glas i njihove ideje. Takav pristup osim što uključuje osobe koje žive u siromaštvu pruža bolji i realniji okvir za nove strategije borbe protiv siromaštva. Današnji položaj socijalnih radnika u sustavu socijalne skrbi (gdje najveći broj njih radi) u kojem imaju ulogu državnih službenika koji zastupaju državu kao svog poslodavca, a s druge strane bi trebali zagovarati potrebe siromašnih korisnika, značajno im otežava rad. Ipak, ono

što socijalni radnici mogu učiniti za ljude koji žive u siromaštvu je osnaživati ih, prepoznati njihove potrebe i zastupati njihova prava (Boone i sur., 2018.). Družić Ljubotina i Kletečki Radović (2011.) te Morris i sur. (2018.) u svojim radovima navode kako socijalni radnici koji dugo rade s osobama u siromaštvu normaliziraju siromaštvo odnosno na neki način se navikavaju na njega. Često socijalni radnici ne smatraju da je posao socijalnog radnika borba protiv potlačivanja i zagovaranje prava osoba koje žive u siromaštvu, nego da je to zadatak neke druge struke (Družić Ljubotina i Kletečki Radović, 2011.). Do sada su se mjere suzbijanja siromaštva unutar sustava socijalne skrbi provodile isključivo putem vrlo oskudnih novčanih naknada, koje ne mogu podmiriti niti osnovne životne potrebe osoba koje žive u dubinskom siromaštvu. No, ono što predstavlja svojevrsni iskorak i gdje se otvara mogućnost aktivnije uloge socijalnog rada u sustavu socijalne skrbi jest uvođenje usluge socijalnog mentorstva u okviru novoga Zakona o socijalnoj skrbi (NN, 18/2022). Socijalnim mentorstvom se predviđa podrška i pomoć, prije svega osobama koje žive ili su u riziku od siromaštva, pri socijalnom uključivanju u zajednicu, zapošljavanju i u konačnici izlasku iz kruga siromaštva.

ZAKLJUČAK

Siromaštvo je problem koji pogađa mnoge ljude te utječe na svaki aspekt njihova života (Šućur, 2001.). Siromaštvo u dječjoj dobi izaziva dugoročne posljedice koje se mogu odraziti na fizičko i mentalno zdravlje i na financijsku sigurnost u odrasloj dobi. Osim što utječe dugoročno, ono negativno djeluje na dijete za vrijeme njegova razvoja. Tako djeca koja odrastaju u siromaštvu češće razvijaju kognitivne teškoće, zdravstvene probleme, postižu lošiji školski uspjeh, teže stvaraju socijalne mreže i stvaraju lošu sliku o sebi (Rubil, i sur., 2018.). Lošiji obrazovni uspjeh utječe na budućnost mlade osobe jer smanjuje mogućnost zapošljavanja koje je izvor financijske sigurnosti. Nezaposlenost i povremena nezaposlenost kasnije utječu na mirovinu i sigurnost života u starijoj životnoj dobi. Odrastanje u siromaštvu povećava rizik od siromaštva u odrasloj dobi te rizik od obolijevanja od raznih bolesti (Drakopoulos i sur., 2010.). S problemom siromaštva države se bore raznim strategijama i programima no kako je pregled literature pokazao, one su često neefikasne i neadekvatne te više

usmjerene na umanjivanje posljedica nego na prevenciju (Rubil i sur., 2018.; Ajduković i sur., 2017.). Ipak, osviještenost o posljedicama odrastanja u siromaštvu je sve veća kako na razini istraživanja tako i na razini politika. Stoga je važno da i profesija socijalnog rada još više osvijesti svoju uloga u sprječavanju posljedica siromaštva djece koja se može odraziti nepovoljno i na njihovu odraslu dob.

LITERATURA:

1. Ajduković, M., Matančević, J. & Rimac, I. (2017). Siromaštvo djece iz perspektive stručnjaka: učinci i mogućnosti djelovanja. *Ljetopis socijalnog rada*, 24 (2), 277-308,
2. Bask, M., Haapakorva, P., Gissler, M., & Ristikari, T. (2020). Growing up in economic hardship: The relationship between childhood social assistance reciprocity and early adulthood obstacles. *International Journal Of Social Welfare*, 0, 1-10.
3. Bejaković, P. (2005). Siromaštvo. *Financijska teorija i praksa*, 29 (1), 135-138.
4. Bellani, L., & Bia, M. (2018). The long-run effect of childhood poverty and the mediating role of education. *Journal Of The Royal Statistical Society: Series A (Statistics In Society)*, 182(1), 37-68.
5. Bilić, V. (2016). Školski uspjeh djece i mladih koji odrastaju u siromaštvu i materijalno nepovoljnim uvjetima. *Nova prisutnost*, 14 (1), 91-106.
6. Boone, K., Roets, G., & Roose, R. (2018). Social Work, Poverty and Anti-Poverty Strategies: Creating Cultural Forums. *The British Journal Of Social Work*, 0, 1-19.
7. Boone, K., Roets, G., & Roose, R. (2018a). Social work, participation, and poverty. *Journal Of Social Work*, 19(3), 309-326.
8. Bradshaw, T. (2007). Theories of Poverty and Anti-Poverty Programs in Community Development. *Community Development*, 38(1), 7-25.
9. Drakopoulos, S., Lakioti, E., & Theodossiou, I. (2011). Childhood socioeconomic deprivation and later adulthood health. *International Journal Of Social Economics*, 38(1), 23-38.
10. Družić Ljubotina, O. (2012). Subjektivna kvaliteta života ljudi koji žive u siromaštvu i zaposlenih osoba različitog materijalnog statusa. *Ljetopis socijalnog rada*, 19 (1), 5-28.

11. Družić Ljubotina, O. & Kletečki Radović, M. (2011). Siromaštvo i socijalni rad: koliko je siromaštvo doista „tema” socijalnog rada? *Ljetopis socijalnog rada*, 18 (1), 5-29.
12. Družić Ljubotina, O., Sabolić, T., & Kletečki Radović, M. (2017). Život obitelji s djecom u uvjetima siromaštva iz perspektive roditelja. *Ljetopis socijalnog rada*, 24(2), 243-276.
13. Državni zavod za statistiku (2022). *Pokazatelji siromaštva i socijalne isključenosti u 2021.*. Posjećeno 13.9.2022. na mrežnoj stranici Državnog zavoda za statistiku: <https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29178>
14. Državni zavod za statistiku (2021). *Pokazatelji siromaštva i socijalne isključenosti u 2020.*. Posjećeno 13.9.2022. na mrežnoj stranici Državnog zavoda za statistiku: <https://podaci.dzs.hr/2021/hr/10019>
15. Egba, N.A. & Ngwakwe, P.C. (2015). Impact of Poverty on Child Health and Development. *Journal of Poverty, Investment and Development*, 14(0), 89-93.
16. Eurostat (2021.). *One in five people in the EU at risk of poverty or social exclusion*. Posjećeno 13.9.2022. na mrežnoj stranici Eurostata: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/edn-20211015-1>
17. Europska komisija (2021). *EU strategy on the rights of the child*, Brussels.
18. Kletečki Radović, M., Vejmelka, L. & Družić Ljubotina, O. (2017). Učinak siromaštva na dobrobit i kvalitetu života obitelji iz perspektive djece. *Ljetopis socijalnog rada*, 24 (2), 199-242.
19. Konvencija o pravima djeteta (1989). Posjećeno 13.9.2022. na mrežnoj stranici UNICEFA:
http://www.unicef.hr/upload/file/300/150215/FILENAME/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta.pdf
20. Miljenović, A., Ogresta, J. & Tokić Milaković, A., Vučković Juroš, T. (2016). Obrazovni ishodi i radne karijere mladih koji su odrastali u siromaštvu. Dostupno na mrežnoj stranici Pravnog fakulteta u Zagrebu:

https://www.pravo.unizg.hr/_download/repository/OBRIRK_Rezultati_istrazivanja.pdf

21. Morris, K., Mason, W., Bywaters, P., Featherstone, B., Daniel, B., & Brady, G., Bunting, L., Hooper, J., Nughmana, M., Scourfield, J., Webb, C. (2018). Social work, poverty, and child welfare interventions. *Child & Family Social Work*. (0), 1–9.
22. Nikulina, V., Widom, C., & Czaja, S. (2010). The Role of Childhood Neglect and Childhood Poverty in Predicting Mental Health, Academic Achievement and Crime in Adulthood. *American Journal Of Community Psychology*, 48(3-4), 309-321.
23. Ratcliffe, C. & McKernan, SM. (2010). *Childhood Poverty Persistence: Facts and Consequences*. Washington: The Urban institute.
24. Rubil, I., Stubbs, P., & Zrinščak, S. (2018). Child Poverty and Household Coping Strategies in Croatia: A Quantitative-Qualitative Study. *Economic Trends And Economic Policy*, 26(2), 59-116.
25. Stubbs, P., Ledić, M., Rubil, I. & Zrinščak, Š. (2019). *Dječje siromaštvo i strategije nošenja sa siromaštvom kućanstava u Hrvatskoj*. Zagreb: Ekonomski institut.
26. Šućur, Z. (2006). Siromaštvo, višedimenzionalna deprivacija i socijalna isključenost u Hrvatskoj. *Revija za sociologiju*, 38 (3-4), 131- 147.
27. Šućur, Z. (2001). *Siromaštvo: Teorije, koncepti i pokazatelji*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
28. Šućur, Z. (2012). Stagnira li doista siromaštvo u Hrvatskoj? *Društvena istraživanja*, 3 (117), 607-629.
29. Šućur, Z., Kletečki Radović, M., Družić Ljubotina, O. & Babić, Z. (2015). *Siromaštvo i dobrobit djece predškolske dobi u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: UNICEF.

30. Tampubolon, G. (2015). Growing Up in Poverty, Growing Old in Infirmary: The Long Arm of Childhood Conditions in Great Britain. *Plos One*, 10 (12).
31. Vandenhoe, W. (2014). Child poverty and children's rights: an uneasy fit? *Michigan State International Law Review*, 22 (2), 609-636.
32. Vlada RH (2020). Odluka o financiranju obveznih udžbenika za učenike srednjih škola u Republici Hrvatskoj za školsku godinu 2020./2021. sredstvima iz Državnog proračuna Republike Hrvatske. Posjećeno 15.7.2021. na mrežnoj stranici https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_06_66_1315.html
33. Wagmiller, R.L. & Adelman, R.M. (2009). *Childhood and Intergenerational Poverty: The Long-Term Consequences of Growing Up Poor*. New York: National Center for Children in Poverty, Posjećeno 15.7.2021. na mrežnoj stranici https://www.nccp.org/wp-content/uploads/2020/05/text_909.pdf
34. Zakon o socijalnoj skrbi. Narodne novine, br. 18/2022.